

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Caput I. De falso, seu temerario iudicio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

peccanti vnde impotentes bene possunt absolvi, eiam si in exteriori foro habeantur excommunicati, si in conscientia excommunicationem non incurrerunt, quia iam erant impotentes, quando lata fuit excommunicatio. Verum, ut dicitur in materia de Excommunicatione, hi monendi sunt, ut in foro externo se gerant prout excommunicatis. Dicitur ibid.

13. Quod si erant potentes, quando excommunicatio lata fuit, eamque te vera incurrerunt, non possunt absolvi à peccatis extra articulum mortis, nisi absolvantur ab Excommunicatione per eum, qui per Bullam verò Cruciatam possunt absolvi, si prout cautionem, de quo latè alibi.

Hæc ex Dicitillo. Nos verò quando quidem implicitis questionum dumentis (utinam inoffensivè) iam tandem emersimus, finem imponamus, ex libro, æque bonâ lectionum veniâ tantisper camus.

FINIS LIBRI OCTAVI.

Laus Deo, Beatissima Virgini, ac Beato Aloysio.

LIBER NONVS.
IN DECALOGVM.

Non falsum testimonium dices.

IN ALIQUO testimonio affers contra proximum. Primum, intra te ipsum, si temerè illo iudices. Secundò, coram Iudice, si falsò eundem proximum denunties, accules infames, &c. Tertiò, coram non Iudice, si de eodem perperam obloquaris, de quibus omnibus hic erit breviter disputandi locus.

CAPVT PRIMVM.

De Falso, seu temerario Iudicio.

Discrimen inter Dubitationem, Suspicionem, Opinionem, & Iudicium.

IN quatuor voces, Dubitatio, Suspicio, Opinio, & Iudicium, in hac re nostra, sic differunt: Si intellectui proponatur aliquod obiectum, circa quod debeat iudicare aliquid, de quo sufficientia indicia minus apparent, unde is hæreat, nesciatque, an affirmare potius debeat, an negare; dicitur esse dubius. Et, si quidem intellectus tunc veluti suspensus, & perplexus nullum actum eliciat, dicitur dubitare negativè. Si verò eliciat actum, quo se dicit dubitare, dubitabit adhuc negativè; sed quia additò iam est eiusmodi actus quasi reflexus, dicitur ab aliquibus dubitare positivè.

2. Quod si Intellectus, ex insufficientibus indiciis, incipiat adherere uni parti, licet imperfectè, & cum magna formidine oppositi, dicitur eiusmodi actus suspicio propriè dicta. Si verò ex iisdem insufficientibus indiciis adherent uni parti determinatè, licet cum aliqua formidine oppositi, dicitur opinio. Vnde advertis, suspensionem propriè dictam esse veluti inchoatam, & imperfectam opinionem, ab eaque distingui secundum magis, & minus.

3. Si denique firmiter intellectus uni parti adhæreat ita, ut saltem moraliter de re non dubitet, dicitur iudicium certum elicere. Dixi (saltem moraliter) id enim satis, superque est ad iudicium certum prædicere: nam ad iudicium certum speculativè, debet addi evidentia, per quam iudicet intellectus, aliter rem se habere metaphysicè non posse.

Conditiones requisita, ut Iudicium sit mortale.

4. Iam verò certum est primò, Iudicium temerarium ex se esse peccatum mortale, quia sic gravis contra iustitiam iniuria fit proximo. Neque valet dicere: Prohibet docent nonnulli modo mox explicando, cap. 4. num. 7. non esse mortale, etiam sine causa, crimen est mortale, apud se solum rem non evulgatam, sed certò iudicare perperam de altero, Non valet quidem, si enim, non dicit nisi verum; At in casu nostro verò iudicat malum grave ex insufficientibus indiciis, ex vi illorum falsum est. Et sanè graviter quis proximo iniurius esset, si crimen falsum de eo, etiam uni probareret.

5. Quatuor autem conditiones requiruntur ad contrahendum hoc mortale. Prima conditio, ut Iudicium sit plene deliberatum. Hinc, si cui, dum videt hominem egredientem ex aliena domo, representetur, cum eum forem, is non verè iudicat: sed potius ei proponitur obiectum, de quo est iudicandum: proponitur autem vel ex suggestionem demonis, vel ex quadam naturalis sagacitate Naturæ. Cùm igitur tunc ne Iudicium quidem adhuc sit, sed representatio eius, quod iudicari debet, iudicium temerarium esse non potest. Rursus usu venire non raro solet, ut intellectus ex se sponte voluntatis motu deliberato, iudicet aliquid finitum, tunc, cùm potius sit actus primò primus, quam voluntarius, verè Iudicium temerarium (quod, ut ut sit mortale, debet plene voluntariè procedere) nequaquam erit.

6. Secunda conditio, ut si in re gravi, quia seu levis erit iniuria. Colligitur autem hæc gravitas ex qualitate, & professione personarum, de quibus iudicium. Vnde grave non erit, temerè certò iudicare

milite, quod hostem quærat ad vindictam de juve-
nili honesto, quod ex pravo fine, per aliquem lo-
cum transeat, quia ipsi de ejusmodi criminibus glorian-
tur, quare non judicantur honoris læsionem pati. Con-
fiteri, si temerè certò judices de probò Episcopo,
vel Religioso esse mendacem, &c. Propter eandem
causam certò temerè judicare aliquem esse illegiti-
mum, ex ignobilium, vel Hæreticorum, vel Hebræ-
orum familia, videtur afferre injuriam gravem pro-
pria familia. Ita Dicastill. lib. 2. de justit. tractat. 2. d. 12. part. 3.
§. 4. num. 41. quia inter homines probos, hæc multum
estimatur, ne à publicis honoribus, & Officiis arcean-
tur. Verum, vide quæ dicam infr. cap. 3. §. 2. num. 4. ex
Dicastill.

7. Tertia conditio, ut iudicium sit certum mortaliter,
scilicet, ut modò dixi, non esset iudicium, sed suspicio,
de qua mor.

8. Quarta conditio, ut sit ex levibus conjecturis, ex
insufficientibus indicibus: nam si ex sufficientibus, non erit
temerarium, sed prudenter elicium iudicium.

9. Sed ecce non exiguum difficultatem: Quomodo
certum dignoscam, indicia esse, vel non esse sufficientia?
Dico, id tandem prudenti arbitrio esse diiudicandum.
Regulam tamen hanc dari posse: Quoties indicia non
sunt proportionata ad tale iudicium, id est, quoties indi-
cia ex se, aut ex communi hominum usu sunt indifferen-
tia, aut cum conjuncta cum tali effectu, dicuntur impro-
portionata, atque adeo insufficientia.

Si verò solent esse ut plurimum conjuncta, propor-
tionata erunt, & sufficientia. De nocta, quis verbi gra-
tia, intrat alienam domum, scalarum adminiculo, ex-
citare aperire tentat: hoc indicium est sufficientis ad iu-
dicandum illum esse furem. De die quis bonæ famæ
virum per viam, ubi Mulier inhonesta degit, hoc in-
dicium sufficiens nequaquam est, ut credas illum esse
adulterum. Fateor non esse unum indicium tantum-
modo expendendum, sed complexionem omnium;
contingat enim sæpè, ut unum alterum adjuvet, vel
minuat, vel omnino tollat. Fac enim, te videre, ali-
quem de die, coram vicinia, fenestram per scalas
aperire velle: potius, si prudens es, putabis ipsum
clavem propriæ domus amisisse, quam moliri fortum.
Leg. Dicastill. lib. 2. de justit. tom. 2. disp. 12. part. 1.
dicitur, qui per aliqua indicia, quoad hanc præsum, rectè
dilatatur.

De Ignoto quidpiam judicare, mortale non est.

10. Certum sit secundò, temerè judicare in re gravi
de aliquo ubi prorsus ignoto, nò esse mortale: quia mo-
raliter petinde est, ac si de nullo judicares. Videat quis,
si hominem de nocta caput habens pallio coopertum,
vel transcat per loca sibi ignota, incipiatque in homines
sua nullo modo cognitos: hic si temerè judicet de illo,
de his, non peccat mortaliter, quia nemini facit in-
juriam. Quod si fortè deinde veniat in eorum notitiam,
et genere prudenter debebit, nec nisi juxta conjecturas
judicare.

Solum suspicari de re gravi, nunquam est mortale.

11. Remanet ergo incertum, An suspicio delibe-
rata in re gravi, & sine sufficientibus indicibus, atque
adò temeraria, sit culpa mortalis. Sub nomine au-
tem suspicionis includimus sive dubium, sive suspi-
cionem inoproprie dictam, sive opinionem. Salas,
Banez, Arag. apud mox citandos, dicunt esse morta-
lem: non esse contendunt Caiet. Petr. Navarr. alique.
apud Dicastill. loc. cit. dub. 4. num. 46. quibus adde Less.
lib. 2. cap. 19. dub. 3. Molin. tract. 14. de just. d. 16. concl. 3.
Azo. part. 3. lib. 13. cap. 11. dub. 3. Porro, præ vides mi-
hi hanc benigniorem placituram. Fateor te rectè præ-
vidisse. Et ratio, quæ me movet, ea est, quam affert
S. Thom. Quodlib. 12. art. 34. quia suspicio in genere

judicii est actus imperfectus, atque adeò non est plenè
temerarius, neque necessariò conjunctus cū contemptu
saltem gravi proximi: ergo sicuti cetera peccata contra
justitiam, non sunt nisi venialia ex parvitate materiæ, ita
in casu suspicionis. Antecedens patet, quia ubi non est
perfecta certitudo, non est perfecta temeritas, nec est
læsis gravis, quando ille, qui sic suspicatur, habet
actualiter, vel saltem virtualiter formidinem oppositi,
& quasi facile est paratus ejusmodi suspicionem depo-
nere. Id, quod togum quasi essentialiter imbibitur in
ipso actu suspicionis, & reliquis illis, de quibus est
sermo.

12. Per accidens tamen suspicio esse mortalis potest.
Primò, si procedat ex odio gravi, id est, si quis licet vi-
deat rem posse non esse, tamen ipse propter odium inimi-
ci delectetur de malo gravi ipsius: ut si quis suspicetur
esse mortuum suum inimicum, de quæ ea morte sibi com-
placeat: quod tamen peccatum non contra justitiam
credo foret, sed contra Charitatem, quia non del. etatur
nisi de malo inimici, quod est contra Charitatis virtu-
tem: nisi fortè delectetur de ipsa injuria malæ suspi-
cionis, quod certè rarissimum erit.

13. Secundo: Si suspiciens adderet interius aliquod
aliud malum, ut si quis, ex illa levi suspitione, graviter
contemneret proximum, ac si re vera illud peccatum is
commisisset.

14. Tertiò: Si sic suspiciens procederet ex illa suspi-
cione ad damnum notabile inferendum exterius proximo:
ut si Iudex ex levibus indicibus eum condemnaret,
vel Superior Religionis subditum puniret, &c.

15. Quartò: Si suspicionem quis aliis manifestet, nam
ex manifestatione rei gravis, quamvis dubiæ, regulariter
fama, inò non raro bona proximi exponuntur gravi pe-
riculo: Experienciâ enim constat, cum de aliquo homi-
nes dubitant, facile illum contemnere, eidemque detra-
here, atque officia, honoresque denegare. Quod si quis
uni, vel alteri timorata conscientia suam patefaciat
suspicionem, unde prudenter censeatur non adesse ejus-
modi, vel simile periculum: sanè excusaretur saltem à
mortalis. Manifestare autem iis, quibus potest, aut ex
alio capite debet, nullum esse peccatum, dubium non
est.

16. Addunt denique plures, fore mortale peccatum
suspicionis, deliberatè suspicari de persona honesta, &
proba aliquid enorme: ut hæresim, vel incestum, vel sodo-
miam de probò Episcopo, &c. Ratio est, autem, quia huic
dignissimæ personæ per ipsam suspensionem, quamvis le-
vem, fit gravis iniuria. Verum, ab hac sententia semper
discessi, ut discessit, Laym. l. 3. sect. 5. r. 3. p. r. c. 2. n. 7. Si enim
est suspicio, semper erit ex genere suo levis.

17. Obiicies: Homo potius eligeret amittere decem
aureos, v. g. quam bonum suum nomen, etiam per levissi-
mam suspensionem apud unum, vel alterum: ergo si amit-
tere decem aureos, res est gravis, erit & id, de quo loqui-
mur. Confirmo primò, quia verè maius est bonum, & no-
bilius, ordinisque altioris fama, quam pecunia: ergo etiam
levissima famæ iactura gravior erit quam notabilis ia-
ctura pecuniæ. Confirmo secundò, quia si amicus sciret
meam suspensionem contra ipsū, averteretur à mea amici-
tia: ergo signum est huius generis suspensionem graviter
amicum lædere.

18. Respondeo: Quando suspicio est in genere suspi-
cionis, atque adeò ex se leve malum, nullumque effe-
ctum graviter malum post se trahens, neque ex odio
procedens, nullus homo prudenter eligeret, potius
amittere decem aureos, quam illam pati Ratio est, quia
suspicio illa, cum fiat ex nostra humana fragilitate ad-
versus quoscunque, vel Sanctissimos Viros juxta illud
S. Augustini, citati à Th. 2. 2. quæst. 60. art. 3. *Suspicionem
vitare non possumus*, non debet judicari prudenter læsio-
nem afferre notabilem. Ad Confirmationem: Respondeo
esse quidem famam ex se altioris ordinis, tamen in suo
ordine aliquando posse esse levem, ac propterea ejus
ablationem non esse mortalem. In his autem rebus

moralibus non valet argumentatio ab uno ordine ad alium: secus lædere modicissime in honore per levissimam injuriam mortale esset, quia honor ex se nobilioris ordinis, quam sint omnia bona temporalia. Ad secundum, pronuntio irrationabiliter illum amicum fore avertendum ab amicitia ab levem suspicionem coamici, cum omnes parati esse, in hac valle nostræ fragilitatis debeamus, ad tolerandas huius generis suspensiones, quæ non insurgunt ex odio, nec malum pariunt effectum, quæque non raro ex amore procedunt; de charissimis enim amicis mala subinde suspicamur, quia mala in illis adesse nolumus.

19. Atque ex dictis denique collige, raro lethaliter peccari per temerarium iudicium. Ita Molin. *tr. 4. disp. 1. §. 4. Dicast. lib. 4. tr. 2. d. 12 p. 1. dub. 3. n. 3.* loquentes de iuris timoratis: Quis enim nisi ex gravi illo odio, vel ex magna stultitia, certo iudicat indicis non certis; imò etiam hic stultus culpam mortalem sapientissime vitat; quia regulariter potius errat errore intellectus invincibili, putant illud iudicium esse certum, atque sufficiens, quam ex prava voluntate.

CAPUT II.

De Falsitate in Iudiciis publicis.

Solent hic Authores de falsitate solum agere intercurrente in iudiciis verum etiam de cæteris culpis iudicia spectantibus, atque aded ad Iudicem, Reum, Accusatorem, Testem, Notarium. Iisdem ego vestigiis insisto, modo te lector, admoncam, eadem taxat à me breviter esse tractanda, quæ frequentiora sunt, cætera legantur à curioso apud Doctores, quos iam laudabo.

§. I. Index.

DE Iudice nonnulla delibavi in *Libris præcedentibus*. Primò, An reum secundum allegata condemnare valeat, quem privarè scientià Iudex novit innocentem? *sub. lib. 6. cap. 1. §. 4. a. n. 8.* Secundò, An sententiam ferre queat iuxta minus probabilem sententià? *sup. lib. 1. cap. 3. §. 4. & lib. 8. tract. 3. cap. 7. §. 1. n. 13.* Tertiò, An ex levibus indicis condemnare valeat reum? paulò ante, *cap. 1. num. 14.* Quartò, An pretium accipere possit Iudex pro sententià iusta, vel iniusta? *sup. lib. 7. cap. 5. num. 13. & 14.* Quintò, quo modo se gerere debeat in malefactoribus puniendis? *sup. lib. 6. cap. 1. §. 4. præsertim à n. 5.* Nunc tria, quæ præ cæteris scitu sunt necessaria, de eodem Iudice proponam. Primum erit de modo procedendi ejusdem; Secundum de muneribus ab ipso non accipiendis; Tertiò, de muneribus ipsi non dandis.

Modus procedendi.

2. Quidnam requiritur, ut Iudex iuridicè procedat? Respondeo, duplici modo eos posse procedere. Vel per viam Inquisitionis. Vel ad instantiam partis per viam accusationis. Lege Sanch. Lessi. de Lug. *max. citandos*, & *Dicast. lib. 2. de iust. tract. 1. d. 5. dub. 3.*

3. Si procedat hoc secundo modo, requiritur semiplena probatio; ut Iudex possit reum interrogare, & torturæ subijcere. Secus tenetur de damno, & confessio à reo facta non esset valida. Semiplena autem probatio est, cum adest unus Testis omni exceptione maior, deponens se vidisse: Vel si adsunt vehementia quædam iudicia, &c.

4. Si procedat primo modo Inquisitio, vel est generalis, vel specialis, vel mixta. Generalis est, quando inquiritur in genere, an subditi servent leges, &c. Specialis, quando inquiritur in particulari, An Paulus verbi gratià, homicidium commiserit. Mixta, quando inquiritur de persona determinata verbi gratià, de Paulo, non tamen de determinato delicto, vel con-

tra quando de delicto determinato, v.g. homicidio, vel patratò, sed non de persona determinata.

Dico igitur primò, ad generalem inquisitionem Iudice instituendam non requiri, ut præcedat mixta, sed tunc interrogari non debent patresfamilias, occultæ crimina perpetrarunt, etiam si sub Juramento, vel excommunicatione illis præcipiatur, ut quod loquerentur, possunt enim ac debent per acquiescentiam dicere se scire.

Dico secundò, ad specialem requiri, ut præcedat infamia Authoris, vel ut rumor de eo spatius in maiorem partem viciniarum, vel aliud æquivalentium tem est ad inquirendum, nam deinde ad interrogandum, vel subiciendum torturæ requiritur semiplena probatio, ut dictum est.

Dico tertio, quoad mixtam legendum esse Lessi. *cap. 29. num. 109.* sicut etiam esse legendos Sanch. *confe. 2. de Lugo t. 2. de iust. d. 37. à sect. 6.* alibi quædam citatos, quoad alia huc pertinentia: nobis enim hæc pinguè calamo innuisse, ad dandam Tyscoburgæ gnitionem terminavit.

Munera à Iudice non acceptanda.

5. Non est Termo de iusto stipendio ipsi conferendo, sive ex lege, sive ex consuetudine, sive ubi illud adsunt, ex pacto; Neque de pretio, quod sit fortè pro eo, ad quod ex iustitia non tenebatur: Vel si nec ad longum tempus vigilaverit, quod causam capere. Si longum iter susceperit, &c. Nec de muneribus datis ab aliis à litigantibus, vel datis à consanguineis, amicis, &c. ex aliis titulis: hæc enim sive stipendii dona ex nullo capite iniusta supponuntur. Lege *Dicast. lib. 2. de iust. tract. 2. disp. 6. dub. 4. num. 64.* Nec illa questione; An pro liberandis reis liceat Iudici pecuniam accipere, ea enim huc non pertinet, & de illa poterit legi Diana, *part. 7. nat. 6. res. 1.* de illa alia, an Index possit pecuniam accipere eligenda sententià probabili, de hac enim breviter sufficiens dixi *lib. 8. tract. 3. c. 7. §. 3. n. 13.*

Sermo igitur est de iis muneribus, quæ ad movendum Iudicem solent à partibus dari. Et quidem Pro Navarr. *lib. 3. cap. 3. num. 22.* atque aliqui ex Sociis apud Dicast. *max. citandum* putant, posse Iudicem accipere munera à partibus, ut ab amicis, vel pedibus dignis donata, sed non ad movendum animum, sed tamen non placet Dicast. *lib. 2. de iust. tract. 2. d. 6. dub. 1. num. 80.* quia sic ferneritur, inquit, via ad omnia munera accipienda. Nam propterea nos absolute hic prohibemus, quod quodamodi munera sint illicita, & relicita. Esse communiter à Rep. proscribenda certum est, quod ex Eccles. 20. *Xenia, & dona excæcant oculos hominum.* nihilominus ad trutinam Theologicam, si id expeditur, ita distinguendum est.

6. Præscindendo à Juramento, quod alicubi emittitur de non admittendis muneribus, quod omnino observandum, & præscindendo à legibus positivis, & quibus postea; Vel munera ita accipiuntur à Iudice, ut ab illis nec moveatur ab iniustitia, nec periculum grave, & proximum sit, ut ad eandem afficiatur, & iure naturæ, nec illicita, nec restitutioni sunt obnoxia huius generis regulariter sunt munuscula ex officio, vel ex rebus parvi momenti. Ratio est, quia tunc non adest caput, nec ullius culpæ, nec ullius periculi ad illam, & tunc Dico primò, illicite accipiuntur munera, si ad movendum animum accipiuntur. Dico secundò, esse obligationem restitutionis ad causam expeditam. Dico tertio, non esse restitutionis obligationem finitè causâ. Lege Molin. *tr. 1. d. 2. disp. 8. Lessi. lib. 2. cap. 1. 4. dub. 9. Valq. tom. 2. in part. 2. d. 1. 64. Dicast. lib. 18. de donat. q. ult. de Lugo max. citandus* *sect. 1. n. 14.* ubi solvuntur aliqui textus in contrarium. Ratio primi dicti est quia, qui amat periculum tam proximum, peribit.